

Józef M. Fiszer*

RYSZARD ŻELICHOWSKI

STOSUNKI POLSKO-HOLENDERSKIE W EUROPIE POJAŁTAŃSKIEJ

ISP PAN, WARSZAWA 2014, ss. 777

Ryszard Żelichowski, prowadząc działalność naukowo-badawczą i dydaktyczną na Uniwersytecie Warszawskim, równoległe przez wiele lat pracował jako dziennikarz i kierownik działu historycznego w tygodniku „Stolica”. Łączył więc pasje badawcze z działalnością na rzecz upowszechniania wiedzy. Jednocześnie doskonalił znajomość języków obcych: angielskiego, niemieckiego i niderlandzkiego, co umożliwiło mu później podjąć szerokie studia nad dziejami Królestwa Holandii, Królestwa Belgii i Królestwa Niderlandów oraz stać się bez wątpienia najlepszym polskim specjalistą w tym zakresie wiedzy.

Zanim przejdę do zrecenzowania wyżej wymienionej książki Ryszarda Żelichowskiego, chciałbym najpierw omówić rok wcześniej wydaną przez tego Autora znakomitą monografię pt. „Stosunki polsko-holenderskie w Europie powersalskiej” (ISP PAN, Warszawa 2013, ss. 457). Stanowi ona swoiste preludium, niezbędne do lepszego zrozumienia relacji polsko-holenderskich w Europie po drugiej wojnie światowej, które są przedmiotem analizy Autora w recenzowanej monografii.

W pracy tej Autor dokonał udanej próby kompleksowego opisu stosunków polsko-holenderskich w latach 1918–1945, a więc w okresie, który historycy i politolodzy nazywają ładem wersalskim, bardzo ważnym dla odbudowy niepodległej Polski i całej Europy. Ukazuje działalność polskich dyplomatów oraz ich holenderskich partnerów w tym czasie. Píše, że polska kultura,

* Józef M. Fiszer – prof. dr hab., Uczelnia Łazarskiego w Warszawie, Wydział Ekonomii i Zarządzania, fiszer@isppan.waw.pl

a zwłaszcza polska muzyka, malarstwo, rękodzieło i literatura, powoli, ale z coraz większymi sukcesami, zdobywały uznanie holenderskiej publiczności. Wnikliwa kwerenda międzywojennej prasy holenderskiej oraz olbrzymiej ilości dokumentów z archiwów holenderskich i polskich pozwoliła Autorowi na ukazanie nieznanych dotychczas w polskiej historiografii kart stosunków polsko-holenderskich w sferze polityki, kultury i gospodarki. Sporo miejsca w tej książce Ryszard Żelichowski poświęcił na opisanie ciekawych związków holenderskiej rodziny królewskiej z Polską oraz polskiej diaspory w Holandii, jej organizacjom społecznym, kulturalnym i religijnym. Nie ulega wątpliwości, że jest to dzieło naukowe, które pod każdym względem zasługuje na wysoką ocenę. Wypełniło lukę w polskiej historiografii i otwarło profesorowi Ryszardowi Żelichowskiemu furtkę do dalszych badań nad stosunkami polsko-holenderskimi po drugiej wojnie światowej, których efektem jest recenzowana monografia, poświęcona stosunkom polsko-holenderskim w Europie jałtańsko-poczdamskiej, a konkretnie w latach 1945–1981.

W monografii tej, liczącej prawie osiemset stron tekstu, Ryszard Żelichowski analizuje stosunki polsko-holenderskie w okresie od zakończenia drugiej wojny światowej do wprowadzenia stanu wojennego w Polsce. Już we wstępie Autor podkreśla, że:

„Choć w książce stawiam sobie za cel opisanie złożoności stosunków polsko-holenderskich, poruszone tematy nie dostarczą wyczerpujących odpowiedzi na pytania rodzące się w trakcie lektury. Konieczne zatem będzie sięgnięcie do publikacji monograficznych i analitycznych, obficie tu cytowanych. Powody są dwa. Pierwszy jest prozaiczny – personel zatrudniony w placówkach niewiele wiedział o kraju swojego pobytu. Takie czynniki, jak znajomość języka niderlandzkiego, obawy przed infiltracją wywiadu holenderskiego, brak kontaktów z Holendrami (poza rutynowymi z Ministerstwem Spraw Zagranicznych w Hadze) wpływały na jakość sprawozdawczości – zdawkowej i odnoszącej się początkowo wyłącznie do przeglądów prasy. Drugi powód – część poruszanych spraw znalazła swój finał dopiero pod koniec XX wieku, a więc poza ramami chronologicznymi książki” (s. 12–13).

Ograniczenia te nie wpłynęły jednak na wysoki poziom naukowy i rzetelny obraz stosunków polsko-holenderskich w Europie pojałtańskiej, z którymi mamy do czynienia w recenzowanej monografii, gdyż tak doświadczony badacz jak profesor Ryszard Żelichowski bez trudu pokonał owe trudności, sięgając do setek innych dokumentów i literatury przedmiotu oraz prasy, co pokazuje obszerna, licząca ponad dwadzieścia stron jej bibliografia.

Recenzowana praca, *notabene* napisana pięknym i zrozumiałym językiem, składa się z: obszernego wstępu i syntetycznego zakończenia oraz pięciu części podzielonych na liczne rozdziały i podrozdziały. Część pierwsza

pt. „Dyplomacja Polski Ludowej”, opisuje genezę i kolejne etapy rozwoju polskiej polityki zagranicznej w latach 1945–1981 i jej dyplomatyczne narzędzia, ze szczególnym uwzględnieniem relacji polsko-holenderskich. Część druga, pt. „Delegaci Rządu RP na uchodźstwie w Królestwie Holandii”, pokazuje sylwetki i działalność polskiego korpusu dyplomatycznego, podporządkowanego polskiemu rządowi emigracyjnemu, ze szczególnym uwzględnieniem placówek dyplomatycznych i konsulatów działających na terenie Holandii w latach 1945–1989. Część trzecia, bardzo obszerna i niezwykle poruszająca pt. „Polskie losy”, dotyczy obecności Polaków na terenie Królestwa Holandii, ich powojennych losów, organizacji społecznych, religijnych, kulturalnych, kombatanckich i politycznych. Część czwarta pt. „Dyplomacja kulturalna” jest poświęcona genezie i kształtowaniu się stosunków kulturalnych między Polską i Holandią w latach 1945–1981. Część ostatnia, pt. „Varia” ukazuje inne wybrane problemy, wydarzenia i relacje polsko-holenderskie, w tym kontrowersje polityczne i stosunki gospodarcze oraz stosunki z Komunistyczną Partią Holandii. Całość uzupełniają liczne załączniki, bibliografia, indeks osób, wykaz skrótów i spis bardzo interesujących, archiwalnych zdjęć, rycin i ilustracji.

O efektach badań naukowych i ich jakości, obok doświadczenia badacza i jego wiedzy na dany temat, decyduje baza źródłowa. Autor wykorzystał dokumenty i materiały z archiwów Ministerstwa Spraw Zagranicznych i Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Instytutu Polskiego i Muzeum imienia generała Sikorskiego w Londynie oraz Archiwum Instytutu Hoovera, Archiwum Ministerstwa Spraw Zagranicznych w Hadze, Archiwum Holenderskiego Instytutu Dokumentacji Wojennej, Archiwum Komunistycznej Partii Holandii, Archiwum Holenderskich Kopalń Państwowych, Zbiorczego Archiwum Kopalń Limburgii i Archiwum Ministerstwa Spraw Społecznych. Ponadto wykorzystał relacje i obszerną literaturę pamiętnikarską oraz kroniki i wspomnienia polityków, dyplomatów, przedstawicieli świata nauki i kultury. Poza tym przestudiował bogatą literaturę przedmiotu, przede wszystkim autorów holenderskich, gdyż na temat Holandii i stosunków polsko-holenderskich w Polsce ukazało się do tej pory niewiele prac. Recenzowana praca Ryszarda Żelichowskiego w istotnej mierze wzbogaca więc naszą literaturę przedmiotu i stanowi poważny wkład w rozwój nauk społecznych w Polsce. Zasluguje na najwyższą ocenę zarówno pod względem merytorycznym, jak i metodologicznym oraz warsztatowym.